

**Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка**

Навчально-науковий інститут фізичної культури

Кафедра логопедії

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор НН інституту
фізичної культури

Михайло ЛЯННОЙ

«31» серпня 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Менеджмент спеціальної та інклюзивної освіти

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність: 016 Спеціальна освіта (Логопедія)

Освітньо-професійна програма: Спеціальна освіта (Логопедія)

Другий (магістерський) рівень вищої освіти

Мова навчання: українська

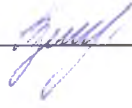
Погоджено науково-методичною
комісією

НН інституту фізичної культури
«31» серпня 2023 р.

Голова

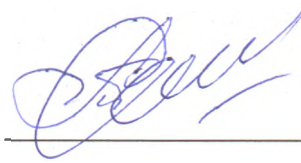
Людмила МОРОЗ, к. п. н., доцент

Розробник: Катерина ЗЕЛІНСЬКА-ЛЮБЧЕНКО, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри логопедії _____

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри логопедії
Протокол № 1 від «29» серпня 2023 р.

Завідувач кафедри
Анатолій КРАВЧЕНКО, к.п.н., професор _____

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	магістр	Обов’язкова	
		Рік підготовки:	
		1-й	1-й
		Семестр	
1-й			
Лекції			
18 год.			
Практичні, семінарські			
20 год.			
Лабораторні			
0 год.			
Самостійна робота			
110 год.			
Консультації:			
2 год.			
Вид контролю: екзамен			
Загальна кількість годин – 150			

2. Мета вивчення навчальної дисципліни

Програму навчальної дисципліни «Менеджмент спеціальної та інклюзивної освіти» розроблено з урахуванням сучасних тенденцій в умовах формування нових соціально-економічних відносин у суспільстві. Програму дисципліни складено на підставі системного погляду на управління освітою. Управлінська діяльність закладів та установ освіти розглядається з погляду директивних і нормативних документів, що розроблені та прийняті за період реформування суспільства та освіти. Враховуються основні рівні управління освітою: від Міністерства освіти і науки до районного відділу і внутрішньозакладного управління, а також різноманітність закладів та установ освіти України – від дошкільного до вищого навчального закладу.

Навчальна дисципліна спрямована на здобуття слухачами та студентами знань у галузі управління освітою та формування уявлення про основні тенденції щодо перспектив розвитку спеціальної та інклюзивної освіти й підвищення ефективності управлінської діяльності відповідних установ і закладів освіти.

Мета курсу: оволодіння компетенціями управлінської діяльності інноваційного освітнього закладу, що реалізує інклюзивний підхід; ознайомлення з тенденціями розвитку спеціальної та інклюзивної освіти; формування цілісної освітньої політики в сфері інклюзивної освіти від загальнодержавного рівня до політики освітнього закладу.

Навчальна дисципліна «Менеджмент спеціальної та інклюзивної освіти» передбачає вирішення наступних завдань:

- розвиток у студентів інтересу до управлінської діяльності інноваційним освітнім закладом;
- стимулювання формування в студентів власної позиції, власного педагогічного світогляду з урахуванням закордонного досвіду й специфіки педагогічних традицій України;
- формування у студентів уявлення про стан, основні тенденції та закономірності формування освітньої політики з врахуванням міжнародних тенденцій та процесів Євроінтеграції України;
- формування вміння працювати в команді, критично мислити, приймати рішення, визначати інклюзивні цінності та створювати траєкторію розвитку закладу освіти.

Вивчення дисципліни «Менеджмент спеціальної та інклюзивної освіти» передбачає формування в студентів наступних фахових компетентностей:

Інтегральної компетентності: *ІК.* здатності розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері спеціальної та інклюзивної освіти.

Загальних компетентностей:

ЗК-1. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК-2. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК-3. Здатність працювати в команді.

ЗК-4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК-5. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК-6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК-7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК-8. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК-9. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК-10. Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні.

Спеціальних компетентностей:

СК-1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем спеціальної та інклюзивної освіти.

СК-2. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методики і технології корекційно-розвивальної роботи з особами з особливими освітніми потребами (залежно від спеціалізації).

СК-3. Здатність здійснювати діагностико-аналітичну, корекційно-розвивальну, консультативну діяльність з урахуванням особливих освітніх потреб здобувачів.

СК-4. Здатність ефективно взаємодіяти з батьками, колегами, іншими фахівцями у процесі психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами на засадах партнерства.

СК-5. Здатність приймати ефективні рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.

СК-6. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності, приймати рішення та продовжувати навчання та/або підвищення професійної кваліфікації відповідно до наявних потреб і запитів.

СК-7. Здатність до організації освітнього процесу у спеціальних закладах дошкільної і загальної середньої освіти з використанням сучасних засобів, методів, прийомів, технологій.

СК-8. Здатність до організації процесу навчання, виховання й розвитку дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного освітнього середовища.

СК-9. Здатність до організації безпечного і здоров'язбережувального освітнього середовища, у тому числі інклюзивного освітнього середовища.

СК-10. Здатність розробляти і реалізовувати наукові та/або освітні проекти у сфері спеціальної та інклюзивної освіти.

СК-11. Здатність до виконання корекційно-освітньої діяльності з профілактики, подолання порушень мовленнєвого розвитку в освітньому, реабілітаційному процесі незалежно від типу закладу і форми організації освітньої діяльності.

СК-12. Здатність розробляти, адаптувати та впроваджувати освітні програми та навчальні матеріали, які забезпечують індивідуальний та диференційований підхід щодо осіб із мовленнєвими порушеннями та осіб з особливими освітніми потребами незалежно від їх етіології і патогенезу.

СК-13. Здатність створювати сприятливі передумови та налаштовувати осіб із мовленнєвими порушеннями на процеси: навчання, виховання, розвитку, корекції, реабілітації, абілітації.

СК-14. Здатність здійснювати логопедичний супровід осіб із мовленнєвими порушеннями.

Практичне застосування знань із курсу «Менеджмент спеціальної та інклюзивної освіти» сприятиме підвищенню рівня управлінської культури, вироблення стратегій і тактик прийняття управлінських рішень, оптимізації їх подальшої роботи в різних освітніх галузях України, запобіганню конфліктів, розширенню зовнішніх зв'язків освітніх закладів, налагодження партнерства. Навчальним планом спеціальності передбачені аудиторні заняття (лекційні та практичні заняття) і самостійна робота. Форма контролю – екзамен.

3. Передумови для вивчення дисципліни

Для ефективного вивчення навчальної дисципліни важливим є попереднє опанування дисциплінами бакалаврату.

Результати навчання за дисципліною:

РН 1. Здійснювати аналіз еволюційних процесів у сфері освіти осіб з особливими освітніми потребами, обґрунтовувати власне бачення шляхів розв'язання наявних проблем.

РН 6. Встановлювати ефективну взаємодію з батьками, колегами, фахівцями, різними соціальними інституціями з метою забезпечення якості спеціальної та інклюзивної освіти на засадах партнерства.

РН 7. Робити фаховий внесок до професійних знань і практики та оцінювання результатів діяльності команди у сфері психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі, мотивувати учасників команди супроводу до досягнення спільних цілей.

РН 8. Приймати ефективні рішення з питань спеціальної та інклюзивної освіти, у тому числі у складних і непередбачуваних умовах; прогнозувати їх розвиток; визначати фактори, що впливають на досягнення поставлених цілей, зокрема, вимоги споживачів; аналізувати і порівнювати альтернативи; оцінювати ризики та імовірні наслідки рішень.

РН 9. Вільно спілкуватись усно і письмово українською та іноземною мовами при обговоренні професійних питань, досліджень та інновацій в сфері спеціальної та інклюзивної освіти.

РН 10. Відшуковувати необхідні дані в науковій літературі, базах даних та інших джерелах, аналізувати та оцінювати ці дані.

РН 11. Здійснювати управління складною діяльністю у сфері спеціальної та інклюзивної освіти та у ширших контекстах, розробляти плани і заходи з їх реалізації, забезпечувати якість освіти, оцінювати ефективність і результативність діяльності.

РН 12. Організовувати та здійснювати методичний супровід процесу навчання, виховання й розвитку дітей з особливими освітніми потребами в умовах спеціальних закладів освіти та інклюзивного освітнього середовища.

РН 13. Розробляти та реалізовувати заходи зі створення безпечного і здоров'язбережувального освітнього середовища, забезпечувати його якість та ефективність освітнього процесу з урахуванням особливих освітніх потреб, можливостей та здібностей дітей.

РН 14. Створювати та реалізовувати наукові розробки та/або освітні проєкти, спрямовані на підвищення якості організації освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Кількість балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90 – 100	Студент виявляє творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для творчого вирішення навчальних завдань, переконливо аргументує відповіді, обґрунтовує власні міркування та умозаключення.
82 – 89	Студент вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, правильно вирішує навчальні завдання, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких не значна, добирає аргументи для підтвердження думок.
74 – 81	Студент вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти допущені помилки.
64 – 73	Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є суттєві.
60 – 63	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за вихідний, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні, з допомогою викладача може виправляти значну кількість суттєвих помилок.
35 – 59	Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.
1 – 34	Студент володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів.

Критерії поточного контролю знань і умінь студентів

За одне заняття студент має змогу отримати від 1 до 7,5 балів:

- виконання кожної практичної роботи оцінюється від 1 до 5 балів.
- виконання кожного самостійного завдання оцінюється від 1 до 2,5 балів.

Розподіл балів

Поточний контроль									Разом	Сума	Підсум ковий (екз.)	Загальна сума
Розділ 1		Розділ 2				Розділ 3						
Т 1.1	Т 1.2	Т 2.1	Т 2.2	Т 2.3	Т 2.4	Т 3.1	Т 3,2	Т 3.3	50	75	25	100
Поточний контроль												
5	5	5	5	5	5	5	10	5				
Контроль самостійної роботи									25			
2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	5	2,5				

Т 1.1, Т 1.2 ... Т 3.3 – теми розділів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 – 89	B	добре
74 – 81	C	
64 – 73	D	
60 – 63	E	задовільно
35 – 59	FX	
		незадовільно з можливістю повторного складання
1 – 34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є: екзамен, комплексна контрольна робота, поточне теоретичне опитування, презентації результатів виконаних завдань та досліджень, інші види індивідуальних та групових завдань тощо.

6. Програма навчальної дисципліни

6.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

РОЗДІЛ 1. МЕНЕДЖМЕНТ: ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Тема 1.1. Сутність і завдання менеджменту

1. Історичні передумови виникнення менеджменту.
2. Становлення перших теорій управління.
3. Особливості формування сучасної моделі менеджменту.
4. Розвиток управлінської науки в Україні.
5. Основні підходи в управлінні.

Тема 1.2. Менеджмент як система

1. Поняття системи.
2. Класифікація систем.
3. Використання системного підходу в проектуванні системи управління.
4. Організація як система. Характеристика організації.
5. Зовнішнє і внутрішнє середовище організаційних систем як об'єктів управління.
6. Поняття соціальної системи.

РОЗДІЛ 2. МЕНЕДЖМЕНТ ОСВІТИ

Тема 2.1. Методологічні та теоретичні основи управління освітою

1. Сутність понять «управління», «керівництво», «освітній менеджмент».
2. Поняття про організації; їх функції; особливості освітніх організацій.
3. Організаційна культура навчального закладу, її сутність.
4. Закони, мета і завдання, принципи, функції, методи, мета і завдання освітнього менеджменту.
5. Стратегічне управління, його сутність.
6. Інноваційний освітній менеджмент.

Тема 2.2. Освіта. Якість освіти. Управління освітою.

1. Освіта. Її основні характеристики.
2. Якість освіти.
3. Основні рівні управління освітою.
4. Заклади освіти та їх структура.

Тема 2.3. Компетентність менеджера освіти XXI століття.

1. Сутність понять «менеджер», «лідерство», «лідер».
2. Типи лідерів та основні стилі менеджменту.
3. Вимоги до сучасного менеджера освіти.
4. Управління персоналом освітнього закладу.
5. Управління якістю діяльності навчального закладу.
6. Маркетингова діяльність директора школи, зв'язки з громадськістю.

Тема 2.4. Науково-методичне та нормативне забезпечення діяльності освітнього закладу. Освітні проєкти. Основи грантрайтингу.

1. Нормативна база створення та функціонування навчально-виховного закладу.
2. Вимоги до розробки змісту та структури статуту освітнього закладу.
3. Правила внутрішнього розпорядку освітнього закладу.
4. Плани роботи закладу.
5. Визначення стратегії діяльності закладу.
6. Навчальні плани і програми.

7. Посібники, методичні рекомендації. Дидактичне обладнання.
8. Участь у наукових проєктах.
9. Основи грантрайтингу.

РОЗДІЛ 3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ СПЕЦІАЛЬНОЮ ТА ІНКЛЮЗИВНОЮ ОСВІТОЮ

Тема 3.1. Менеджмент спеціальних та інклюзивних освітніх закладів.

1. Система спеціальної та інклюзивної освіти як об'єкт державного управління в Україні.
2. Механізми забезпечення інклюзивної освіти у міжнародних документах і законодавстві
3. Національне законодавство у сфері інклюзивної освіти.
4. Зарубіжний досвід спеціальної та інклюзивної освіти.

Тема 3.2. Управління спеціальною та інклюзивною освітою.

1. Система управління спеціальною та інклюзивною освітою
2. Характеристика мережі закладів освіти для дітей з ООП:
 - Система освіти
 - Дошкільна освіта
 - Загальна середня освіта для дітей з ООП
 - Навчально-реабілітаційний центр
 - Інклюзивно-ресурсний центр (ІРЦ).
3. Управління спеціальною та інклюзивною освітою на засадах менеджменту освітніх інновацій.
4. Логопедичний супровід осіб із мовленнєвими порушеннями в системі спеціальної та інклюзивної освіти.

Тема 3.3. Деонтологія спеціальної та інклюзивної освіти

1. Деонтологія як вчення про проблеми моралі та моральності.
2. Медична етика і деонтологія.
3. Педагогічна деонтологія.
4. Професійні компетентності вчителя спеціальної школи\інклюзивного класу.
5. Принципи деонтології спеціальної та інклюзивної освіти.
6. Створення здоров'язберезувального середовища в закладах для дітей з ООП.

6.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	у тому числі					у тому числі				
	Усього	Лекції	Практ.	Сам. Роб.	Конс.	Усього	Лекції	Практ.	Сам. Роб.	Конс.
РОЗДІЛ 1. МЕНЕДЖМЕНТ: ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ										
Тема 1.1. Сутність і завдання менеджменту	14	2	2	10						
Тема 1.2. Менеджмент як система	14	2	2	10						
РОЗДІЛ 2. МЕНЕДЖМЕНТ ОСВІТИ										
Тема 2.1. Методологічні та теоретичні основи управління освітою.	14	2	2	10						
Тема 2.2. Освіта. Якість освіти. Управління освітою.	14	2	2	10						
Тема 2.3. Компетентність менеджера освіти XXI століття.	14	2	2	10						
Тема 2.4. Науково-методичне та нормативне забезпечення діяльності освітнього закладу. Освітні проекти. Основи грантрайтингу.	14	2	2	10						
РОЗДІЛ 3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ СПЕЦІАЛЬНОЮ ТА ІНКЛЮЗИВНОЮ ОСВІТОЮ										
Тема 3.1. Менеджмент спеціальних та інклюзивних освітніх закладів	19	2	2	15						
Тема 3.2. Управління спеціальною та інклюзивною освітою.	26	2	4	20						
Тема 3.3. Деонтологія спеціальної та інклюзивної освіти	21	2	2	15	2					
Усього годин	150	18	20	110	2					

8. Рекомендовані джерела інформації

Основна:

1. Гамаюнов В. Г. Дидактичний менеджмент: навчаюче управління, Харків. Видав. гр. «Основа». 2004. С. 24-64.
2. Гамаюнов Володимир. Становлення дидактичного менеджменту в системі управління освітою. *Освіта і управління*. 2002. Т.5. №2. С. 87-92.
3. Грантовий менеджмент і написання проектів. Практичний порадник /упоряд. Процак О. Л: Ліга-Прес, 2010. URL: <http://treningcenter.edukit.lviv.ua/Files/downloads/%D0%93%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9%20%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B4%D0%B6%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%20%281%29.pdf>.
4. Даниленко Л. Т. Інноваційний освітній менеджмент: Навчальний посібник. К.: ГЛАВНИК, 2006. С. 4-47.

5. Даниленко Л.І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах: Монографія. К.: Міленіум, 2004. 358с.
6. Демчук В. С. Основи освітнього менеджменту. К.: Ленвіт, 2007. 263 с.
7. Деякі питання створення ресурсних центрів підтримки інклюзивної освіти та інклюзивноресурсних центрів: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 №617 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/617-2018-%D0%BF> (дата звернення: 14.09.2018).
8. Закон України про вищу освіту. К.: Парламент. вид-во, 2004. С. 168-221.
9. Закон України про дошкільну освіту. К.: Парламент. видво, 2004. С. 53-77.
10. Закон України про загальну середню освіту. К.: Парламент. вид-во, 2004. С. 78-105.
11. Інструкція з ведення ділової документації у загальноосвітніх навчальних закладах I-III ступенів. Інформаційний збірник Міністерства освіти України. 2000. № 17. С. 3-13.
12. Карамушка Л. М. Психологія освітнього менеджменту: Навч. посібник. К.: Либідь, 2004. С. 19-20, 298-344.
13. Козловський В. О. Інноваційний менеджмент : навчальний посібник. Вінниця: ВНТУ, 2007. 210 с.
14. Колупаєва А.А. Методологічні та стратегічні виміри освіти дітей з особливими потребами у контексті освітнього реформування. *Особлива дитина*: навчання і виховання. 2018. №1(85). С. 7.
15. Конвенція про права дитини: Прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН, від 20 листопада 1989 року та набула чинності 2 вересня 1990 року. URL: http://www.un.org.ua/images/documents/3719/convention_small_final.pdf
16. Конституція України від 28.06.1996. Відомості Верховної Ради. 1996. №30. Ст. 141.
17. Концепція розвитку інклюзивної освіти: Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 01.10.2010 №912 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya> (дата звернення: 14.09.2018).
18. Крижко В.В. Теорія та практика менеджменту в освіті. Видання II-ге допрацьоване URL: <http://museum.bdpu.org:8080/bitstream/123456789/109/1/Kryzhko%20V.V.%20Teoriya%20ta%20prakyka%20menedzhmentu%20v%20osviti.pdf>
19. Крисюк С. В. Державне управління освітою : навч. посіб. для слухачів, асп., докторантів спец. «Державне управління освітою» К.: НАДУ, 2009. 220 с.
20. Луговий В. І. Управління освітою : навч. посіб. К.: Вид-во УАДУ, 1997. 304с.
21. Луценко І. Організаційні та нормативно-правові аспекти діяльності різнопрофільних фахівців в інклюзивному навчальному закладі. *Особлива дитина: навчання та виховання*. 2015. №2 (74). С. 35–44.
22. Методичні рекомендації для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з ооп та рівнів підтримки в освітньому процесі / Прохоренко Л.І., Ярмола Н.А., Набоченко О.О., Данілавічюте Е.А., Ільяна В.М., Костенко Т.М., Чеботарьова О.В., Литовченко С.В., Бабяк О.О., Недозим І.В., Омельченко І.М., Блеч Г.О., Трикоз С.В., Гладченко І.В., Трофименко Л.І., Рібцун Ю.В., Мартинюк З.С., Довгопола К.С., Жук В.В., Грибань Г. В., Курінна В.Р. за підтримки Громадської Організації «КВАНТ РАЦІО». 2021 р. URL: <https://ispukr.org.ua/articles/21/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4.%20%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%20%D0%B4%D0%BB%D1%8F%20%D0%86%D0%A0%D0%A6.pdf>
23. Методичні рекомендації щодо участі у грантових програмах та конкурсах/ Марченко О.В., Сушко Д.О. Дніпро: ДДУВС, 2018. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/plans/mg.pdf>.

24. Миронова С.П. Робота фахівців з сім'ями, які виховують дітей з особливими освітніми потребами / С.П. Миронова // Актуальні питання корекційної освіти. 2017. №9.
25. Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; [Редкол.: В.Г. Кремень (голова), В.І. Луговий (заст. голови), А.М. Гуржій (заст. голови), О.Я. Савченко (заст. голови)] / За заг. ред. В.Г. Кременя. – Київ : Педагогічна думка, 2016. – С. 68–77.
26. Основи грантрайтингу та управління проектами в публічній сфері: методичні рекомендації для органів влади та недержавних організацій / авт. кол.: В.В. Белявцева, А.І. Гнатенко, О.С. Зінченко та ін. ; за заг. ред. О.В. Кулінича. – Харків : Золоті сторінки, 2017. URL:https://economy.cg.gov.ua/web_docs/966/2017/02/docs/%d0%a5%d0%b0%d1%80%d0%ba%d1%96%d0%b2%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b0%20%d0%9e%d0%94%d0%90.pdf.
27. Працюємо разом: дитина з особливими потребами в школі. Довідник для батьків. Досвід Канади: посіб. Київ, 2012. 50 с.
28. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 №545 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF> (дата звернення: 14.09.2018).
29. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 №872 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF> (дата звернення: 14.09.2018).
30. Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП в закладі загальної середньої та дошкільної освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.06.2018 №609 URL^ <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandu-psihologo-pedagogichnogoprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyiosviti> (дата звернення: 14.09.2018).
31. Про затвердження Типового переліку спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних та спеціальних класах закладів загальної середньої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від
32. Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 рр. та план заходів з реалізації її I етапу: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.08.2017 №526-р URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2017-p> (дата звернення: 14.09.2018).
33. Токіна Л. Організація психологічного супроводу дітей із відхиленнями у розвитку. *Дефектолог*. 2007. № 12 (грудень). С. 8 – 10.
34. Тягур Р.С., Тягур Т. Р. Менеджмент в освіті: Курс лекцій для студентів вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. – 300 с.
35. Юрик Н.Є. Історія менеджменту : Курс лекцій. Тернопіль: ТНТУ імені Івана Пулюя, 2015. 114 с

Додаткова:

1. Аніскіна Н.С., Пасечнікова С. П. Технологія планування стратегічних змін. Харків: Видав, гр. «Основа», 2005. С. 5-14.
2. Архітектурна доступність шкіл: навч.-метод. посіб. /За заг. ред. Байди Л.Ю., Красюкової-Еннс О.В. Колек. авторів: Азін В.О., Грибальський Я.В., Байда Л.Ю., Красюкова-Еннс О.В. Київ, 2012. 88 с.
3. Гокіна Л. Організація психологічного супроводу дітей із відхиленнями у розвитку *Дефектолог*. 2007. № 12. С. 3-10.

4. Карамушка Людмила, Філь Олена. Формування конкурентоздатної управлінської команди як інноваційний напрям управління освітніми організаціями //Освіта і управління. 2004. Т.7. № 1. С. 82-90.

5. Мартинчук О.В. Емоційна компетентність педагога як умова успішного впровадження інклюзивної освіти. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 19. *Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2016. Вип. 32. Ч. 1. С. 200-205.

6. Мартинчук О.В. Підготовка фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі: Монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 430 с.

7. Назарова Г. В. Корпоративне управління : навчальний посібник. Харків: Еспада, 2003. 531 с.

8.Методичні рекомендації щодо написання проектних заявок.
URL:<http://tulchinrda.gov.ua/news/metodichni-rekomendacii-schodo-napisannya-proektnih-zayavok/>.

9. Нижник О. Допомога дітям з особливими потребами. *Психолог*. Київ: Главник, 2004. 123 с.

10. Новий освітній простір. Рекомендації. Офіційний сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nop/5noprekomend22.pdf> (дата звернення: 14.09.2018).

11. Новіков Б. В., Сініок Г. Ф., Круш П. В. Основи адміністративного менеджменту: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 560 с.

12. Осовська Г. В. Основи менеджменту: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: «Кондор», 2003 556 с.

13. Островерхова Н.М., Даниленко Л.І. Ефективність управління загальноосвітньою школою: соціально-педагогічний аспект: Монографія. К.: Школяр,1996. 302 с.

14. Планування спрямоване на кожного учня : посіб. з розроблення та впровадження індивідуальних навчальних планів. Київ: Паливода А.В., 2012. 86 с.

15. Положення про директорат інклюзивної та позашкільної освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.09.2017 №265-а URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/pro-ministerstvo/direktorati/direktoratinkluzivnoyi-ta-pozashkilnoyi-osviti> (дата звернення: 14.09.2018).

16. Положення про піклувальну раду загальноосвітнього навчального закладу, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 05.02.2001 р. № 45 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0146-01>.

17. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навч.-методич. посіб. / А.А. Колупаєва, Е.А. Данілявічюте, С.В. Литовченко. Київ: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 197 с.

18. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами : навч.-метод. посіб. у 9 кн. / за заг. ред. Колупаєвої А.А. Київ, 2010. 363 с.

19. Скрипник Т.В. Стратегії класного менеджменту для інклюзивного середовища // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки) : збір. наук. праць: вип. 9, у 2 т. – Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006, 2017. Т. 2. С. 215-223.

**8. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення,
використання яких передбачає навчальна дисципліна
(за потребою)**

Мультимедійні презентації до лекційних занять (відповідно теми).